

<sup>117</sup> Tekintettel arra, hogy Milo egyfelől méltóságán alulnak érezte volna, ha a szokványos esz-közökhöz folyamodik, vezetésen ő és családja gyászöltözetben jelenik meg a tárgyaláson, lesújtottnak és számalomra méltónak mutatkozik stb. (Plut. *Cic.* 35.), másfelől pedig ez – személyiségére tekintettel – nem tett volna hiteles benyomást a bírákra, Cicero mintegy a vádlott helyett kezd könyörögni, és a *sermocinatio* eszközével mintegy Milót is fiktív személyként szerepelteti beszédében.

<sup>118</sup> Az ajándékosztogatás és a gladiátori játékok rendezése gyakorta a választási vesztegetést (*ambitus*) szolgálta.

<sup>119</sup> Vagyis a választás eredménye még nem vált jogerőssé.

<sup>120</sup> Itt Cicero a *Somnium Scipionis*ban is felhasználta gondolatot állítja a fókuszba, amellyel a kiemelkedő államférfiak örök dicsőségét és örök életét hirdeti – vö. *Cic. rep.* 6, 8. 23. Ezzel Milo mint zsarnokölő szintén belép a *rectores et*

*conservatore rei publicae* sorába, akiket haláluk után biztos hely és dicsőség vár – vö. *Cic. rep.* 6, 13. <sup>121</sup> Afeletti örömmünnp, hogy megszabadultak Clodiustól és a személyéből kiinduló állandó fenyegetéstől.

<sup>122</sup> A *commiseratio* csúcspontja, amelyben a szónok a fiktív kérdés és válasz (*subiectio*), a távollévő személyek megszólításának (*aversio*), a haza megszemélyesítésének (*fictio personae*) és a sűrű felkiáltások (*exclamatio*) eszközével él.

<sup>123</sup> Quintus Galliában Caesar *legatus*aként működött.

<sup>124</sup> Zárómondatában Cicero ismét Pompeiusra mint az egész rendkívüli eljárás szerzőjére és mozgatójára utal, s akinek Milo iránti jó szándékáról igyekszik meggyőzni a bírákat. A per kimenetele és az antik források tanúbizonyága azt mutatja, hogy Milo elítélése egyfelől a felheccelt, Clodius-párti söpredék nyomásának, másfelől Pompeius akarátának volt betudható – vö. *Vell.* 2, 47, 4.

## T É K A

## Antik bölcsességek

DÉR, THERESIA – NÓTÁRI, THOMAS:  
*Sapientia liberat animum. Sententiae  
Graecae et Latinae.* Bibliotheca Latina IV.  
Saarbrücken, 2008, Societas Latina. 189 p.



Dér Terézia és Nótári Tamás 2008-ban Saarbrückenben, a Societas Latina kiadónál – a tekintélyes *Vox Latina* című folyóirat kiadójánál – megjelent kötete az antik görög irodalom számos alkotójának bölcs gondolataiból tartalmaz válogatást latin fordítással. A könyv főiskolák, egyetemek történelem, magyar, filozófia szakos hallgatói számára értékes munka, valamint a görög és latin nyelvi alapképzéshez egy fajta szórakoztatva tanító segédkönyvként is használható.

A szerzők tollából korábban a *Belvedere Meridionale* Kiadó gondozásában látott napvilágot az „*Exemplaria Graeca*” (Szeged, 1999) és a *Lectum* Kiadó gondozásában

a „*Görög bölcsességek. Tanuld és tanítsd a jobbat!*” (Szeged, 2005) című munka. Az első kötet esetében a szerzők egy, Horatius *Ars poetica*jából származó szentenciára utaltak, amelyben a római költő arra buzdítja pályatársait, hogy a görög szerzőket éjjel és nappal példaképként tanulmányozzák: *exemplaria Graeca versate nocturna manu versate diurna!* E válogatásokat megelőzően, az elmúlt száz évben Magyarországon görög–latin két-, illetve görög–latin–magyar háromnyelvű szentenciagyűjtemény nem jelent meg.

A kötet jól érzékelteti az ókori hellén kultúra sokoldalúságát. A költők, dráma- és történetírók, filozófusok – azaz a humán területek szerzőinek – művein túl a természettudomány is teret kapott Hippokratész és Galénosz műveiből származó idézetekkel. A kötetben idézett klasszikus auctorok köre igen széles spektrumot ölel fel: a nagyepikát Homérosz és Hésziodosz, a drámaírodalmat Aiszkhülosz, Szophokész és Euripidész, a regény műfaját Héliodórosz és Longosz, a

történetírást Hérodotosz és Thuküdidész, a fabula műfaját Aiszóposz képviseli. A filozófiát Platón, Arisztotelész, Démokritosz, Hé-  
rakleitosz, Marcus Aurelius és az ún. hét bölcs  
(Biasz, Khilón, Kleobulosz, Periandrosz,  
Pittakosz, Szolón és Thalész) reprezentálja.

A szerzőket munkájuk során Xenophón  
szavai vezették: „*Végigbúvárolom ... a régi  
bölcsek kincseit, amelyeket örökül hagytak ránk  
könyveikben leírva, és ha valami nagyszerű  
gondolatra bukkanunk, kiemeljük.*”

A szerzők szem előtt tartották, hogy a  
kiválasztott görög szentenciákat tartalma-  
zó művek latin fordítása lehetőség szerint

rendelkezésre álljon. Azon művek adatait,  
amelyeknek fordításait az egyes szentenciák  
esetében átvették, a bibliográfiában tüntették  
fel, helyenként a latin változatot saját átülte-  
tésükben közlik.

A latin nyelvű rövid bevezetés után a  
kötet elrendezése a görög mondások alfabeti-  
kus rendjét követi. A kötet végén található  
függelék segítséget nyújt a rövidítések felol-  
dásában és a felhasznált szövegkiadásokban.

Akik korábban már találkoztak a szer-  
zők más munkáival, nem fognak csalódnni a  
tartalmában és kivitelében egyaránt igényes  
könyvben. MATURA TAMÁS

## Cicero legjava

MARCUS TULLIUS CICERO: *Váloga-  
tott védőbeszédek I.* Fordította, jegyzetekkel  
ellátta és a bevezetést írta Nótári Tamás.  
Szeged, 2009, Lectum Kiadó, 482 oldal



Nótári Tamás kötete Marcus Tullius Ci-  
cero, az antik retorika legkiemelkedőbb alak-  
jának, a római köztársaság utolsó századának  
meghatározó politikusának védőbeszédeiből  
ad színes válogatást. A római jogász és  
klasszika filológus Nótári Tamás, a Károli  
Gáspár Egyetem habilitált docensének tollá-  
ból az elmúlt években már számos, a *Corpus  
Ciceronianum*hoz kötődő mű született.<sup>1</sup>

A beszédek általános történeti háttéré-  
ről a Szegedi Tudományegyetem professor  
emeritusa, Martóti Egon, a hazai Cicero-ku-  
tatás doyenjének előszava ad tájékoztatást: „*A  
római prózairodalom felvirágzása, 'aranykora'  
a köztársaság utolsó egy-másfél évszázada volt.  
Ez összefügg az irodalom társadalmi szerepével,  
jelentőségével. Ebben az időszakban ugyanis a  
legnagyobb súlyú bel- és külpolitikai kérdésekben  
mindig a szenátus és a népgyűlés heves vitái  
során született döntés. A felszólaló politikusok  
a maguk, illetve az általuk képviselt közösségek*

*nézeteit, kívánságait annál sikeresebben tudták  
érvényesíteni, minél meggyőzőbben, minél tet-  
szetesebben tudták előterjeszteni. Ezért aztán  
igyekeztek a lehető legalaposabban felkészülni  
szereplésükre, először is retorikai képzettségük  
gyarapításával. Ez a vetélkedés kihatott a politi-  
kai szónoklatokon kívül más műfajok fejlődésére  
is, annál is inkább, mert az irodalmi élet vezető  
személyiségei részben ugyanezek a politikusok  
voltak. Az irodalom fejlődése ily módon függött  
a viták, a politikai élet szabadságától, ami a  
császárkorban lényegében megszűnt, s ez je-  
lentős mértékben hozzájárult az irodalmi élet  
hanyatlásához. ... Cicero, aki politikai pályá-  
futása során elérte a legmagasabb tisztséget, a  
consuli méltóságot ..., hallatta szavát a legfon-  
tosabb politikai kérdésekben, de szerepet vállalt  
kevésbé jelentős perekben is, a védelem és a vád  
képviseletében egyaránt. Részben azért, mert  
ezeknek politikai összefüggéseik is voltak, részben  
azért, hogy szónoki tudását összemérhesse azo-  
kéval, akik politikai ügyekben is ellenfelei voltak.  
Mindezekről az eseményekről, az ott elhangzot-  
takról hiteles hivatalos jegyzőkönyvi összefoglalás  
készült. A szereplők olykor később átstilizálták  
beszédeiket, és gondoskodtak a kiadásukról. A  
vita során elhangzott rögtönzött fordulatokra  
vonatkozóan azonban ekkor már jobbra csak a  
memóriájukra tudtak hagyatkozni. Cicero ezzel*